

Olssonska gårdens huvudbyggnad

Antikvarisk medverkan vid utvändig ommålning

Torsås 2:54 (f.d 2:42) Torsås socken, Torsås kommun, Kalmar län, Småland

Jan Westergren

Kalmar läns museum

Byggnadsantikvarisk rapport augusti 2018

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Antikvarisk medverkan – vad är det?

Alla kyrkor och kyrkogårdar tillhörande svenska kyrkan byggda före 1940 är skyddade enligt Kulturmiljölagen. Denna lag används också för att skydda vissa andra byggnader, så kallade byggnadsminnen. I Kalmar län handlar det om ca 135 byggnader, bebyggelsemiljöer, parker etc. När en sådan skyddad miljö ska förändras krävs ett särskilt tillståndsbeslut från länsstyrelsen, som får ställa villkor om hur åtgärderna ska utföras. Samma sak gäller när länsstyrelsen fattar beslut om så kallade byggnadsvårdsbidrag till olika kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader runt om i länet.

För att åtgärderna ska genomföras enligt länsstyrelsens beslut, med antikvariskt perspektiv och traditionella metoder och material "som innebär minsta möjliga skada" på byggnaden eller bebyggelsemiljön ska arbetet följas av antikvarisk expertis, den antikvariske medverkande. Denne ska vara fastighetsägaren och hantverkarna behjälplig med goda råd, följa och dokumentera arbetet samt redovisa genomförda åtgärder i en rapport.

Olssonska gårdens huvudbyggnad

Antikvarisk medverkan vid utvändig ommålning

Torsås 2:54 (f.d 2:42) Torsås socken, Torsås kommun, Kalmar län, Småland

Författare	Bebyggelseantikvarie Jan Westergren
Foto	Författaren där inte annat anges
Granskad av	Antikvarie Ellen Olsson
Layout	Britt Söderberg
Diarienummer	Kalmar läns museum: 31-342-18
Utgivare	Kalmar läns museum 2018
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Jan Westergren
Beställare	Torsås kommun, Box 503, 385 25 Torsås
Kontaktperson	Kommunchef Håkan Petersson
Brukare	Kulturföreningen Olssonska gården, ordf. Britt-Marie Ljunggren, Olssonska Gården, Allfarsgatan 17, 385 30 Torsås
Projektledning	Jan Westergren, Kalmar läns museum
Målningsentreprenör	Kent Andersson, Anderssons måleri, Industrigatan 11, 385 22 Torsås
Renoveringsperiod	Juni-september 2017
Fältbesök skedde	2018-02-12, närvarande: Markus Magnusson och Jan Westergren 2018-02-21, närvarande: Markus Magnusson, Stefan Svensson och Jan Westergren
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Kort om den aktuella byggnaden

Hela Olssonska gården, med trädgård och sju byggnader, skyddas sedan 2004 som byggnadsminne enligt 3 kap Kulturmiljölagen (1988:950). Huvudbyggnadens skyddsföreskrifter omfattar både exteriör och interiör.

Den mest utförliga beskrivningen av byggnadens och gårdens historia återfinns i rapporten ”Olssonska gården – En handelsgård från 1860-talet”, skriven 1999 av antikvarie Ingegerd Edling Arnell vid Kalmar läns museum.

Utan att ange källa berättar Edling Arnell att huvudbyggnaden ”enligt uppgift” flyttats från någon plats i östra Blekinge och uppförts på gården under 1850-talet.

År 1864, samma år som näringsförordningen infördes i Sverige, fick den dåvarande ägaren Carl Ulrik Transtedt tillstånd av Länsstyrelsen att öppna en handelsbod på gården. Transtedts ansökan om att få sälja ”handelsvaror i bod” var den första som registrerades i Kalmar län. Enligt en artikel i Barometern från den 18 december 1925 var handelsboden ursprungligen inrymd i den östra delen av huvudbyggnadens bottenvåning. Edling Arnell har antagit att ingången till handelsboden var placerad vid östra gaveln, där det idag syns en horisontell skarv i panelen mellan bottenvåningen fönster.

Efter Transtedts död 1870 drevs handelsrörelsen vidare av hans änka Brita Göthilda fram till 1882, då hon hyrde ut affären till Ephrahim Rosenthal. År 1887 såldes Transtedts affär till Johan G. Andersson, som flyttade handelsverksamheten till en mindre byggnad placerad vid tomtens nordvästra del.

Hela gården, inklusive affärsverksamheten, köptes 1890 av Holger Nikolaus Olsson. Holger N Olsson fick stor betydelse för Torsåstrakten, och det är han som fått ge namn åt gården. Förutom att han var framgångsrik som affärsman hade Olsson under lång tid höga poster inom olika kommunala verksamhetsområden.

Huvudbyggnaden har bevarade byggnadsdelar och detaljer från 1800-talets mitt och tidigt 1900-tal. Renoveringen i början av 1900-talet antas av Edling Arnell ha genomförts i samband med att Olsson 1906 gifte sig med Anna Ström. Den tillbyggda köksentré som finns i söder har stilmässigt daterats till 1940–50-tal. Vid samma tid antas även husets befintliga små toaletterum ha tillkommit. I samband med de arbeten som genomförts 2018 kunde tidpunkten för dessa moderniseringar fastställas till vinterhalvåret 1945-1946.

Holger N Olsson och hans fru Anna fick två söner: Sture 1907 och Börje 1910. Anna dog 1931. Från 1940, då Olsson dog, övertogs fastigheten av Holger N Olssons sterbhus. Sterbhuset företräddes av Sture Olsson. Efter att under åren 1938-1953 ha arbetat som lärare på olika ställen i södra och mellersta Sverige återvände Sture till Torsås. Han var sedan 1949 gift med Elsa Samuelsson. Elsa levde till 1987 och Sture till 1990. Enligt de informanter Edling Arnell talat med bodde Sture och Elsa under hela perioden, från 1953 fram till sin död, i lägenheten på husets övervåning.

1995 köpte Torsås kommun Olssonska gården av sterbhuset efter Sture Olsson. Som nämndes inledningsvis är fastigheten sedan 2004 skyddad som byggnadsminne.

Bostadshusets huvudfasad mot norr före ommålning.

Bostadshuset efter ommålning.

Utförda åtgärder

Länsstyrelsens utvecklingsenhet har 2017-06-20 tagit beslut om att bevilja Torsås kommuns ansökan om projektstöd för Olssonska gården, journalnummer 2016-7630 inom landsbygdsprogrammet 2014-2020. Bidraget avser bland kostnader för utvändig ommålning.

Eftersom den befintliga färgsättningen bevarats och traditionella färgtyper använts har fastighetsägaren Torsås kommun inte behövt söka tillstånd hos länsstyrelsen för åtgärden. Arbetet har ändå följts av antikvarisk expert Jan Westergren.

Utvändig ommålning

Tillstånd före renovering

Bostadshusets exteriör målades senast år 2001. Arbetet utfördes av Rolf Anderssons måleri AB i Torsås under antikvarisk kontroll av antikvarie Richard Edlund från Kalmar läns museum. Samtliga ytor målades med traditionell linoljefärg.

De målade ytorna var i behov av ommålning. Färgen var vittrad och flagad. Mest slitna var ytorna mot söder och väster.

Närbild av fönster mot söder före ommålning.

Vidtagna åtgärder

Samtliga tidigare målade ytor av trä och plåt målades om med traditionell linoljefärg av fabrikat Engwall & Claesson. Före målning skrapades all lös färg bort och ytorna tvättades.

Före målning med linoljefärg i två skikt ströks hängrännor, stuprör och övriga ytor av plåt eller smide med Isotrol Grund som grundfärg och Isogard Pansar som mellanfärg. Isotrol Grund och Isogard Pansar tillverkas av företaget Introteknik.

Befintlig färgsättning från 2001 bevarades:

Fasadpanel, NCS S 2005-Y10R, ljus beige.

Fönsterbågar, NCS S 4550-Y80R, rödbrun.

Fönster- och dörrromfattningar, NCS S 4005-G80Y, grågrön.

Dörrar, 1A-30 (kulörbeteckning enligt Riksantikvarieämbetets provsamling för linoljefärg). Grön umbra, pigment nr 30, utan inblandning av vitt eller svart. Ger mycket mörk grönbrun kulör.

Hängrännor, stuprör och plåtar, obruten järnoxidsvart.

Närbild av fönster mot söder efter ommålning.

Huvudentrén efter ommålning. Dörrbladen målades med obruten grön umbra, kulörbeteckning 1A-30 enligt Riksantikvarieämbetets provsamling för linoljefärger.

Fasad mot söder efter ommålning.

Norrfasadens mittparti efter demontering av balkongräcke. (Arbetet med reparation av balkongräcke beskrivs i en separat rapport.)

Bakom räcket till balkongen som i nuvarande utförande antas ha tillkommit omkring 1945 hade fasadpanelen en mörkare grågrön kulör.

Kommentarer

Äldre färgskikt bakom demonterat balkongräcke

När räcket till balkongen ovanför huvudentrén lossades i samband med reparation (se separat rapport) framgick att fasaden tidigare haft en mörkare grågrön kulör. Balkongen antas ha tillkommit omkring 1945. Innan balkongen byggdes fanns en traditionellt utformad veranda i samma läge.

Invändig ommålning av fönster

Sedan det utvändiga målningsarbetet avslutats målades byggnadens fönster även invändigt och mellan bågarna. De målades med traditionell linoljafärg från Engwall & Claesson i samma brutna vita kulör som tidigare, NCS S 0500-N. I några fall kompletterades innerbågarna med nya stängningsbeslag av samma typ som förekom på övriga bågar.

Närbild av fönster mot öster från köket på andra våningen.

Samma fönster efter ommålning.

Sändlista

Länsstyrelsen i Kalmar län, 391 86 Kalmar

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm

Torsås kommun, Kommunchef Håkan Petersson Box 503, 385 25 Torsås

Anderssons måleri, Kent Andersson, Industrigatan 11, 385 22 Torsås

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

